

บทที่ 5 ชัยชนะของระบบพ่อขุนอุปถัมภ์ (Patrimonialism) ในรัสเซีย

เหตุผลที่ทำให้ระบบพ่อขุนอุปถัมภ์ในรัสเซียแตกต่างจากยุโรปตะวันตก

1. รัสเซียมิได้มีกษัตริย์ที่มีอำนาจสิทธิขาดปกครองโดยลำพัง (นอกจากที่ชานแห่งมองโกลมีอำนาจปกครองรัสเซียในสมัยหนึ่ง) เพราะแม้จะมีราชวงศ์เดียวที่ปกครองแต่ก็จะมีเจ้าชายหลายองค์ที่มีอำนาจแข่งขันกัน
2. การกระจายอำนาจการปกครองมิได้มีจุดประสงค์ร่วมกันในการป้องกันรัฐอย่างในสมัยพิวตัล แต่เป็นเพียงการแต่งตั้งเจ้านครออกไปปกครองแล้วเกิดการแข่งอำนาจกันเองเท่านั้น ต่างกับเจ้านครในยุโรปตะวันตกซึ่งแม้จะแบ่งแยกกันปกครอง แต่ก็จะมีกษัตริย์พระองค์หนึ่งที่ทรงสามารถรวมอำนาจสูงสุดไว้ได้ ในรัสเซียเองแม้จะมีเจ้าใหญ่ (Great Prince) แต่ก็มักจะมีเจ้าชายเล็ก ๆ อื่น ๆ กับขุนนางและพระในศาสนาทำตนเป็นคู่แข่งด้วย

ความแตกแยกเหล่านี้ได้ดำเนินมาโดยตลอดจนถึงประมาณปี 1300 จึงได้เริ่มปรากฏมีการรวมชาติของรัสเซียซึ่งมีพัฒนาการในลักษณะเดียวกับอังกฤษ ฝรั่งเศส และสเปน คือการรวมในสมัยที่ศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่มอสโก ในส่วนของตำแหน่งเจ้าชายใหญ่ (Great Prince) ก็ปรากฏในปี ค.ศ. 1169 เมื่อ Andrei Bogoliubskii ได้ทรงย้ายจากเมืองเคียฟแต่ก็ยังคงมีตำแหน่งเป็นเจ้าชายใหญ่ทำให้คำว่าเจ้าชายใหญ่กลายเป็นตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับเมืองที่โปรดปรานคือวลาดิเมียร์ ในสมัยการยึดครองของมองโกลก็ระบุว่าผู้เป็นเจ้าชายใหญ่จะต้องเป็น "Prince of Vladimir" ถึงแม้จะมีได้ปกครองวลาดิเมียร์ก็ตาม

สำหรับในการแข่งขันเพื่อตำแหน่งเจ้านครวลาดิเมียร์และตำแหน่ง Great Prince นั้นเจ้าชายอเล็กซานเดอร์เนฟสกี ทรงเป็นผู้ประสบความสำเร็จมากที่สุด ทรงเป็นหลานชายใหญ่

ของโบ โกลิยุบสกี และโอรสองค์ใหญ่ของเจ้าผู้ครองวลาดีมีร์ ในสมัยการรุกรานของมองโกล ทรงเป็นเจ้านครพสกอฟและนอฟโกรอด ทำสงครามกับพวกสวีดิชและลิทัวเนียหลังปี ค.ศ. 1242 เมื่อพระบิดาสิ้นพระชนม์ลงก็ทรงเดินทางไปซาราย เพื่อไปรับการรับรองฐานะเจ้าผู้ครองวลาดีมีร์ แต่มองโกลกลับแต่งตั้งน้องชายของเนฟสกีเป็นวลาดีมีร์ และให้เนฟสกีไปครองเคียฟและนอฟโกรอด เนฟสกีไม่ยอมแพ้งถึงปี ค.ศ. 1252 ข่านต้องยอมแต่งตั้งให้พระองค์ได้เป็นวลาดีมีร์ พร้อมกับมอบกองทัพให้ไปยึดวลาดีมีร์จากพระอนุชาและแต่งตั้งเนฟสกีเป็น Great Prince ในปี 1257-1259 ทรงปราบปรามประชาชนที่ต่อต้านอำนาจของมองโกล รวมทั้งปราบกบฏหลายครั้ง ทำให้ข่านพอใจมาก เมื่อเนฟสกีสิ้นพระชนม์ในปี ค.ศ. 1263 ข่านก็ตั้งเอาวลาดีมีร์ไปปกครองเอง และตั้งตำแหน่งใหม่ขึ้นมาคือเจ้าชายแห่ง Tver, Riazan และ Nizhnii Novgorod กับตำแหน่ง Great Prince ประจำสายของตนเอง

เหตุผลสำคัญที่มองโกลมิได้มุ่งเข้ายึดครองดินแดนรัสเซียก็คือการที่รัสเซียมีได้มั่งคั่งเหมือนจีนหรือเปอร์เซียพวกมองโกลพอใจที่จะจัดการอยู่เฉพาะในเขตสเตปป์ ไม่สนใจกับพื้นที่บริเวณป่าแต่อย่างใด ในสมัยของเนฟสกีก็ทำหน้าที่เก็บบรรณาการจากแคว้นต่าง ๆ ไปส่งมองโกลเท่านั้น ทำให้ตัวเองไม่ต้องเสียภาษีมากนักและได้รับความไว้วางใจโดยตรงจากซาราย ทำให้เจ้าคู่แข่งอื่น ๆ ไม่กล้าต่อสู้ด้วย และมองโกลก็มีได้ก้าวเข้ามาทำความยุ่งยากใด ๆ

ในปี ค.ศ. 1276 โอรสของเนฟสกีองค์หนึ่งได้ไปครองมอสโคว์คือดาเนียล อเล็กซานโดรวิช และต่อมาในสมัยโอรสของดาเนียลคือยูริก็ได้ปกครองต่อมาในปี ค.ศ. 1317 พร้อมกับได้รับตำแหน่งวลาดีมีร์ด้วย แต่ต่อมาถูกลอบปลงพระชนม์ ทำให้อิวาน ดานิโลวิชได้ปกครองต่อมาเป็นอิวานที่ 1 แห่งรัสเซียภายใต้การปกครองของซารายทรงได้รับการเฉลิมพระนามว่า "Kalita" ซึ่งมีความหมายว่า "ถุงเงิน" เพราะทรงมีฐานะมั่งคั่งกว่าเจ้าชายองค์อื่น ๆ

เจ้าชายคู่แข่งของอิวานซึ่งเป็นคนโปรดของมองโกลคือเจ้าชายแห่ง Tver ซึ่งภายหลังเมื่ออนุชาของ Yuri สิ้นพระชนม์ได้แย่งตำแหน่งเจ้าชายใหญ่ไปจากมอสโคว์ แต่ในปี ค.ศ. 1327 ชาว Tver กลับลุกฮือขึ้นต่อต้านมองโกลโดยเจ้าแห่ง Tver ก็ทรงสนับสนุนด้วย อิวานทรงทราบข่าวจึงรีบเสด็จไป Tver นำกองทัพซารายกลับมาปราบปราม Tver ทำให้ทรงได้ดินแดนเพิ่มขึ้นและได้รับการเฉลิมพระนามเป็น Great Prince ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้เก็บภาษี

หัวหน้าดินแดนรัสเซีย ซึ่งเท่ากับได้เป็นผู้คุมอำนาจในการติดต่อกับสำนักข่านแต่เพียงผู้เดียว อิวาน และเจ้าองค์ต่อ ๆ มาได้ทรงห้ามเจ้าผู้ครองแคว้นอื่น ๆ ติดต่อกันและยังห้ามติดต่อกับข่านโดยไม่ผ่านมอสโคว์ด้วย

วิธีการดังนี้ทำให้ข่านทรงปกครองดินแดนอื่น ๆ อย่างไม่ปรานี แต่จะยกเว้นให้สำหรับมอสโคว์ ทำให้โบยาร์ต่าง ๆ พากันหันเข้ามาสวามิภักดิ์ต่อมอสโคว์เพราะถือว่ามอสโคว์เป็น "Pax Mongolica" ราชวงศ์ของมองโกลปกครองเอเชียและตะวันออกไกล ปล่อยให้มอสโคว์ดูแลภาคตะวันตกเสมือนเป็นสาขาของราชวงศ์นั้น ทำให้มอสโคว์สามารถพัฒนาเองทั้งทางการเมืองและการค้าพ่อค้ารัสเซียเดินทางไปค้าขายในเขตทะเลสาบแคสเปียนและทะเลดำค้าขายกับเปอร์เซียและเตอร์กทำให้มีการพัฒนาอารยธรรมที่เป็นสากลมากขึ้นด้วย

ผลพลอยได้อีกประการหนึ่งก็คือการย้ายเมืองหลวงจากรวลาคีมีร์มามอสโคว์ ทำให้เสมือนเป็นการย้ายศูนย์กลางของศาสนาออร์ทอดอกซ์มายังมอสโคว์ ทำให้มอสโคว์มีฐานะเป็น "Holy City" ไปด้วย

นอกจากนี้ ก็คือการสร้างความแน่นอนในเรื่องการสืบราชสมบัติ ทาง Golden Horde ต้องการความมั่นใจในเรื่องผู้ที่จะได้รับการสถาปนาเป็น Grand Prince จึงเริ่มมีการแบ่งอาณาจักรและแบ่งรายได้จากบรรณาการขึ้น เมื่อ Dmitri Donskoi ลี้พระชนม์ในปี ค.ศ. 1389 ต้องแบ่งเขตปกครองในระหว่างโอรส 5 องค์ ได้แบ่งให้โอรสองค์ใหญ่คือ Basil ที่ 1 ที่ทรงเลือกเป็น Great Prince ถึง 3 ส่วน รับผิดชอบเงินบรรณาการ 34-2 เปอร์เซนต์ ต่อมาถึงสมัยโอรสของ Basil ที่ 1 คือ Basil II ได้รับแบ่งมรดกองค์เดียว เพื่อให้แน่ใจว่า พระอนุชาจะไม่มาแย่งชิงราชบัลลังก์ จึงเตรียมตั้ง Basil II ครองราชย์เสียตั้งแต่เมื่อพระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ สมัย Basil II ก่อนสิ้นพระชนม์ก็เตรียมตั้ง Basil III โดยให้ที่ดินมากกว่าพี่น้องอีก 4 คน ถึงสมัย Ivan III ก็ทรงดำเนินการตามนี้ วิธีการดังนี้ทำให้ Great Prince ได้มีโอกาสครอบครองดินแดนส่วนใหญ่อยู่เสมอทำให้ได้เปรียบแคว้นอื่นที่มักจะกำหนดให้ลูกชายได้รับส่วนแบ่งเท่า ๆ กันทำให้ที่ดินถูกแบ่งกระจุกกระจายกันไป

สรุปว่ามอสโคว์มีฐานะเหนือนครอื่นครั้งที่

1. เจ้านครนอฟโกรอดและลิทัวเนียต่างก็ต้องยอมรับอำนาจของมอสโคว์ทำให้เท่า

กับได้อำนาจปกครองเข้าสู่ศูนย์กลาง

2. เป็นเจ้าของที่ดินผืนใหญ่พอที่จะเลี้ยงตัวและสร้างอำนาจ

สำหรับที่จะกำหนดว่าทรัพย์สินของพระมหากษัตริย์และของรัฐนั้นเป็นของชั้นเดียวกันหรือไม่นั้น ในรัสเซียถือว่าเป็นของอย่างเดียวกัน แต่ในยุโรปตะวันตกจะชี้ค้นไว้กษัตริย์องค์แรก ที่ทรงพยายามแบ่งแยกทรัพย์สินของรัฐและของกษัตริย์ออกจากกันคือ Paul I ได้ทรงสถาปนา Department of Appanages เพื่อจัดแยกทรัพย์สินของราชวงศ์โรมานอฟ กับ พระราชวงศ์แยกออกจากทรัพย์สินของชาติ ถึงในสมัยนิโคลัสที่ 1 มีฐานะเป็นกระทรวง (Ministerstvo Imperators kogo Dvorai Udelov) เป็นอิสระจากสภาซีเนตและหน่วยงานของรัฐอื่น ๆ ในปีค.ศ. 1837 ก็มีกระทรวงทรัพย์สินแห่งชาติ (Ministry of State Domain) - Ministerstvo Gosudarstvennykh Imushchestu) จัดการทรัพย์สินของชาติซึ่งการแยกกระทรวงมหาสมบัติกันออกไป เช่นนี้ก็เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับพวกเซอร์ฟ อาทิจำนนิโคลัสได้ทรงรับโอนพวกเซอร์ฟจากสภาพเป็นทรัพย์สินของพระองค์โอนไปเป็นทรัพย์สินของรัฐ มิได้มุ่งเพื่อจัดสรรทรัพย์สินต่าง ๆ แต่อย่างใดเพราะว่าจนกระทั่งหลังปี ค.ศ. 1700 จนถึง ค.ศ. 1860 ก็ยังไม่มีกระทรวงที่บริหารโดยตรงเกี่ยวกับงบประมาณของชาติ

ในฐานะที่เป็น votchinnik หรือ seigneur ของรัสเซียเป็นเจ้าของผู้ครองมอสโควิท ทรงปกครองอาณาจักรในลักษณะเดียวกับที่กษัตริย์ในอดีตเคยทรงปกครองที่ดินของตน นั่นคือความรู้สึกเป็นชาตินั้นยังไม่มีจนกระทั่งตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 17 และภายหลังเมื่อเกิดความคิดอันนี้ก็ยังไม่อยู่ในลักษณะที่รวมกันยากอยู่ รวมทั้งยังไม่มีสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงความป็นชาติรัฐด้วยระบบสังคมที่เป็นเชิงชั้นยังไม่เป็นที่รู้จัก แม้ในสมัยมัสโควิท รัสเซีย Zemlia ใน Modern Russia คำนี้คือ "the land" แต่ในสมัยกลางนั้นจะมีผลประโยชน์ที่ได้มาจากการรบของเจ้าซาร์นั้นจะทรงเป็นเจ้าของที่ดินนั้นโดยสมบูรณ์ จุดประสงค์ของระบบพ่อขุนอุปถัมภ์ ในรัสเซียจึงมีความหมายว่า "การเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากรายได้และแรงงานที่ควรจะมีขึ้นให้กษัตริย์" ไม่มีการตั้งข้อสมมติว่ากษัตริย์มีหน้าที่ที่จะต้องตอบแทนผลประโยชน์บางอย่างให้แก่ประเทศชาติตั้งที่นักประพันธ์ในสมัยพระนางอลิซเบธท่านหนึ่งคือ Giles Fletcher¹ ได้เดินทางไปถึงรัสเซีย

¹ Giles Fletcher, *Of the Russe Commonwealth* (London, 1951) p.41

เมื่อปี 1588-1589 ได้กล่าวถึงอิวานที่ 4 ไว้ว่า อิวานที่ 4 เปรียบประชาชนของพระองค์ว่าเหมือนหนวดหรือเหมือนแกะที่จะต้องมีการตัดขนและคอยดูแลอยู่เสมอ ดังนั้น นโยบายการปกครองในสมัยมอสโคว์จึงถือว่าเป็นการปกครองแบบพ่ออุปถัมภ์หรือแบบ "เจ้านาย" แท้ ๆ

ต่อมา Votchinnik landlord ก็เปลี่ยนไปเป็น Votchinnik-tzar ซึ่งมีสิทธิคงเดิมเพียงแต่เปลี่ยนรูปแบบใหม่อาจจะเป็นตั้งแต่สมัยอิวานที่ 3 เมื่อมอสโคว์ได้เป็นอิสระจากอิทธิพลภายนอกทำให้ดินแดนรัสเซียภาคตะวันออกเฉียงเหนือคิดเป็นครั้งแรกถึงการปกครองแบบที่มีเจ้าผู้ครองนคร เนื่องจากเหตุการณ์ต่อไปนี้คือ

1. การสลายตัวของโกลเดนฮอร์ด เนื่องจากนโยบายสืบราชสมบัติโดยถือตาม "White Bone" (ลูกหลานของเจงกิสข่าน) ทำให้เกิดปัญหาเรื่องอาวุโสของชาติกุลต่าง ๆ ที่เข้ามารวมภายในอาณาจักรมองโกลเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิด "ความขัดแย้งภายใน" ขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1360 เกิดสงครามแย่งชิงบัลลังก์กันขึ้นและข่านปกครองซารายมีถึง 20 องค์ มอสโคว์ก็สนับสนุนข่านองค์นั้นบ้างคนนี้บ้าง ในปี ค.ศ. 1380 ดมิทรีแห่งมอสโคว์ก็ทำสงครามกับมองโกล โดยเฉพาะที่ไครเมีย รัสเซียช่วยที่กุลิโคโว (Kulikovo) ทว่าอีก 2 ปีต่อมาข่านก็แก้แค้นโดยโจมตีมอสโคว์บ้าง การแพ้ชนะในสงครามนี้มีได้มีผลมากนักรในการได้หรือเสียเอกราช แต่มีผลมากในด้านกำลังใจว่าเคยรบชนะมองโกลได้เท่านั้น

นอกจากนี้ มองโกลก็ต้องเผชิญหน้ากับหัวหน้าเตอร์กิกคือทิมูร์ (Timur-Tamerland) จากเอเชียกลางระหว่างปี 1389-1395 3 ครั้ง ในที่สุดซารายก็แตก ถึงตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 15 อาณาจักรก็แตกออกเป็นเสี่ยง ๆ กลายเป็น Khanates of Kazan, Astrakhan และ Crimea ซึ่งข่านแห่งไครเมียพยายามที่จะยึดครองรัสเซียอีกแต่ไม่สำเร็จถึงคริสต์ศตวรรษที่ 15 มอสโคว์ก็มีอิทธิพลถึงขนาดเป็นผู้เลือกข่านแห่งมาซานระหว่างสมัยอิวานที่ 3 (ค.ศ. 1480) มอสโคว์ก็ยกเลิกการส่งเครื่องบรรณาการไปถวายข่าน

2. อาณาจักรโรมันตะวันออกล่ม อันที่จริงแล้วสัมพันธ์ภาพระหว่างรัสเซียและไบแซนทีนนั้นไม่ปรากฏแจ้งชัดว่าอยู่ในลักษณะใด แม้จะรับถ่ายทอดนิกายออร์ทอดอกซ์มาก็ตามความกดดันที่เกิดขึ้นก็คือการที่ตามปรัชญากรีกว่า "ศาสนาและอาณาจักรนั้นจะแยกกันมิได้" ดังนั้น จึงถือว่า "รัสเซียออร์ทอดอกซ์" ก็คือบริวารของจักรพรรดิแห่งไบแซนทีน เมื่อรัสเซียตกอยู่ใต้การปกครอง

ของมองโกลนั้น จักรพรรดิแห่งรัสเซียมีสภาพเป็นข่านไม่ใช่คริสเตียน บีแซนทีนจึงเข้าแทรกแซงสถาบันสงฆ์ ทำหน้าที่แต่งตั้งพระสำคัญ ๆ ถึงปี ค.ศ. 1439 ศาสนารัสเซียได้ต่อต้านการรวมกับคาทอลิกของบีแซนทีนตามข้อสรุปในการประชุมที่ฟลอเรนซ์ เจ้าชายใหญ่แห่งมอสโคว์ก็เริ่มแต่งตั้งพระสำคัญเองโดยไม่คำนึงถึงหลักเกณฑ์กรีก² และอำนาจของบีแซนทีนเหนือรัสเซียก็หายไปโดยเด็ดขาดเมื่อปี ค.ศ. 1453 เมื่อคอนสแตนติโนเปิลเสียแก่เตอร์ก

เมื่อบีแซนทีนล่มนั้น Orthodox Church ก็กลับมารุ่งเรืองในรัสเซียแทน ทำให้อำนาจฆรีษย์เข้มแข็งด้วย เมื่อต่อต้านอิทธิพลของอิสลามในขณะนั้นออร์ทอดอกซ์ต้องทำสงครามเพื่อความอยู่รอดของตน เจ้านครของรัสเซียก็กลายเป็นออร์ทอดอกซ์กลุ่มเดียวในโลกที่จะป้องกัน Orthodox จากศัตรูทั้งภายในและภายนอก หลังปี ค.ศ. 1453 ไม่ว่าจะเป็พระกรีกหรือรัสเซียต่างก็หันมามุ่งมั่นรวมกันเพื่อที่จะยกฐานะ Prince of Moscow ให้เป็น "fidei defensor" รับผิดชอบต่อชาวออร์ทอดอกซ์ทั้งหมด The church Synod แห่งปี ค.ศ. 1561 ก็เปลี่ยนจากบังคับบัญชาของพาทริอาร์คแห่งคอนสแตนติโนเปิล มาอยู่ใต้งบังคับบัญชาของจักรพรรดิสมัยอิวานที่ 4

ดังนั้น เมื่อถึงครึ่งหลังแห่งคริสต์ศตวรรษที่ 15 เมื่อโกลเดนฮอร์ด และจักรวรรดิบีแซนทีนหมดอำนาจ Great Prince แห่งมอสโคว์ก็ได้ตำแหน่งจักรพรรดิซึ่งเคยใช้สำหรับพระจักรพรรดิที่บีแซนทีนและตั้งแต่ปี ค.ศ. 1265 ใช้เรียกขานแห่งโกลเดนฮอร์ด ต่อมาเมื่อทรงอภิเษกกับหลานสาวของจักรพรรดิบีแซนทีนองค์สุดท้ายก็รับเอาตรานกอินทรีสองหัวมาใช้ด้วย โอรสของพระองค์คือ Basil III ก็เรียกพระองค์เองว่าซาร์ตามอย่างและอิวานที่ 4 สถาปนาตำแหน่งนี้เป็นทางการเมื่อปี ค.ศ. 1547 ทรงดำรงตำแหน่งเป็น Tsar of all Russia (Tsar vseia Rossii) รัสเซียมีฐานะเป็น "Third Rome" ต่อจากโรมของเซนต์ปีเตอร์และคอนสแตนติโนเปิลและในตอนนี้เองที่ระบบการปกครองแบบพ่อกับลูกได้กลายมามีผลทางการเมือง³

ที่มาของอำนาจเอคาธิปัตย์และระบอบกษัตริย์ ก็คงจะได้มาจาก 2 อาณาจักรที่คุ้นเคยคือบีแซนทีนและมองโกลคือ basileus และข่าน ไม่ทำตามตะวันตกเพราะว่าพวกเหล่านั้น

² อาณาจักรและศาสนจักรต้องไปด้วยกัน

³ Ibid., p. 85

เป็นคาทอลิกเป็นวัสซัลของพระเจ้าจักรพรรดิโรมัน ในปี ค.ศ. 1488 ได้มีผู้แทนจากพระเจ้าจักรพรรดิเพเรเตอร์คที่ 3 มาขอให้มอสโคว์ช่วยต่อต้านเตอร์กโดยแลกเปลี่ยนกับมงกุฎกษัตริย์ทำให้รัสเซียยิ่งเห็นว่าพวกตนได้รับมอบอำนาจโดยตรงจากเทพเจ้าไม่ต้องการการแต่งตั้งจากผู้ใด

1. แบบอย่างที่รัสเซียได้รับคือจากบิแซนทีนโดยฝ่ายพระและคำสอนทางศาสนา แม้จะไม่ได้ติดต่อกับคอนสแตนติโนเปิลโดยตรงทั้งโดยวิธีการทูตและการค้า จึงไม่ได้เรียนรู้โดยตรงถึงหน้าที่ที่กษัตริย์จะทรงปฏิบัติศาสนาก็ต้องการความมั่นคงของรัฐจึงสนับสนุนอำนาจเอกาธิปไตยเสนอให้มีการทำพิธีสวมมงกุฎแต่ยังไม่มีอำนาจทางการเมืองเหนือพระเจ้าจักรพรรดิ

2. จาก โกลเดน ฮอร์ด รัสเซียได้เห็นวิธีการปกครองแบบรวมเข้าสู่ศูนย์กลาง ข่านที่ปกครองอยู่ถึง 1 ศตวรรษครึ่งในขณะที่ Byzantine basileus ยังเป็นเพียงระบอบการปกครองที่ห่างไกลเหมือนอยู่ในเทพนิยายไม่เคยมีเจ้ารัสเซียองค์ใดเคยเดินทางไปถึงคอนสแตนติโนเปิล แต่เคยไปซารายได้เห็นการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นการปกครองแบบที่ไม่มีผู้ใดสามารถทำความตกลงหรือต่อรองนอกจากจะต้องยอมรับอย่างไม่มีเงื่อนไข ได้เรียนรู้วิธีการเก็บภาษีบ้านเรือนและการค้า เรียนรู้วิธีการสัมพันธ์กับต่างประเทศ เรียนรู้วิธีการบริหารสังคมตลอดจนการปกครองเมืองขึ้น

3. กษัตริย์มอสโคว์ตอนแรกก็ถือพระองค์ว่าเป็นทายาทของข่านมองโกล แม้ทางพระจะพยายามหันไปทางบิแซนทีน แต่คงจะเป็นในรูปที่ว่าถือไตเติล "Tzar" ตามบิแซนทีน แต่เรียนรู้วิธีการปกครองและรู้จักแบบการปกครองทั้งมวลจากมองโกล เพราะเมื่ออิวานได้ครอบครอง Kazan และ Astrakhan ก็ทรงเรียกดินแดนทั้ง 2 นั้นว่า votchina ของพระองค์ในลักษณะที่รัสเซียเคยเป็น votchina ของมองโกลมาก่อนและบัดนี้รัสเซียก็มี votchina ของตัวเองบ้าง ตำแหน่งของ tsar คือ "tsar and Great Prince of all Russ" ก็มีความหมายถึงการที่สามารถยึดครองซาซาร์ อัสตราคานและไซบีเรีย ในบางครั้งก็เรียกพระนามพระองค์เองว่า "White Tsar" (Belyi Tsar) เป็นบางครั้ง ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ซึ่งมีความหมายถึง "White Bone" ซึ่งถือเป็นชาติกุลสืบต่อโดยตรงจากเจงกีสข่านอันแสดงให้เห็นถึงความพยายามโดยตรงที่จะถือว่า tsar ของรัสเซียสืบเชื้อสายโดยตรงมาจากเจงกีสข่าน ถ้า

เป็นเหตุมาจากตะวันตกทางราชสำนักมอสโคว์มักจะแสดงการคุกคาม ดำเนินการทูตในลักษณะที่ถือว่า เป็นการแสดงต่อเจ้าผู้ครองที่มีฐานะต่ำกว่า ดังนั้น ตัวผู้ปกครองรัสเซียเองจึงต้องทรงมีคุณลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ

1. สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์เก่าแก่
2. ขึ้นครองราชย์โดยการสืบมรดก
3. เป็นอิสระจากอำนาจภายในและภายนอก

มอสโคว์ภาคภูมิใจที่มีเชื้อสายเก่าแก่สืบทอดมาจากพระเจ้าจักรพรรดิโรมันออกุสตุสราชวงศ์อื่น ๆ จึงถูกมองว่ามีฐานะด้อยต่ำกว่ามากและเชื่อว่ากษัตริย์ที่สมบูรณนั้นจะต้องสืบมรดกเหมือนกษัตริย์โปแลนด์ซึ่งใช้ระบบการสืบราชสมบัติ อิวานที่ 4 ทรงยกย่องว่า Sigimund Augustus นั้นมีฐานะเป็น "พี่น้อง" ของรัสเซียแต่ไม่ทรงยอมรับรองผู้ที่ครองราชย์ต่อจาก Sigismund คือ Stephan Bathory เนื่องจากสตีฟานได้ขึ้นครองราชย์เพราะการเลือกตั้งมิใช่การสืบราชบัลลังก์

ถึงตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 15 มอสโคว์ก็พยายามจะรวมดินแดนเข้าด้วยกันคือ ดินแดนที่เรียกว่า Rus ในระยะนี้เองที่ลิทัวเนียส่วนใหญ่ก็ถูกรวมเข้ามา นอกจากนี้ ก็มีชาชนอัสตราคาน และลิทัวเนียซึ่งไม่เคยอยู่ในความมาก่อน รวมทั้งดินแดนที่ไม่ใช่ "Rus" ก็ถูกผนวกเข้ามาในครั้งนี้ด้วย เช่นเตอร์กและฟินน์ เป็นต้น ทั้งหมดถูกรวมเข้ามาอยู่ภายใน "patrimony" ของผู้ปกครองทั้งสิ้น⁴ ถึงปี 1300 มอสโคว์ก็ได้ปกครองดินแดนถึงประมาณ 20,000 ก.ม. ต่อมาอีกประมาณ 1 ศตวรรษครึ่งก็ขยายเข้าไปทางภาคตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือ เขตแดนที่มีค่าที่สุดก็คือในปี ค.ศ.1392 คือ the principality of Nizhnii Novgorod ซึ่งได้รับจากข่านแห่ง โกลเดน ฮอร์ด ตอบแทนที่ช่วยสนับสนุนต่อต้านคู่แข่งของพระองค์ เขตเมืองนี้มันจัดว่าเป็นเขตยุทธศาสตร์ในเขตบรรจบของโอกาและโวลกาเป็นบริเวณที่ดีสำหรับการขยายเขตออกไปอีกในปีที่ขึ้นครองราชย์เมื่อปี ค.ศ.1462 นั้นอิวานที่ 3 ทรงมีมรดกที่ดินถึง 430,000 ก.ม. ซึ่งนับว่ามีเนื้อที่กว้างขวางมากกว่าเยอรมนีภายหลังสงครามเสียอีก ค.ศ.1474 ได้ดิน

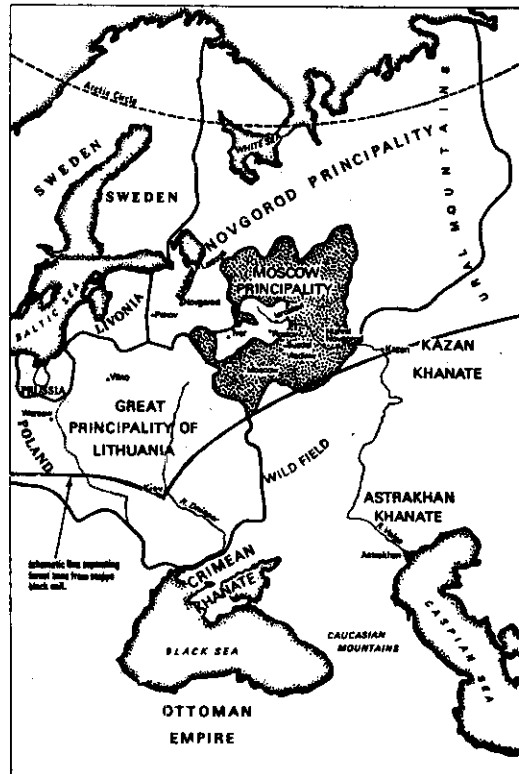
⁴ ตัวอย่างที่น่าขันก็คือในประวัติศาสตร์ของคอมมิวนิสต์นั้นถือว่าการรวมดินแดนอื่น ๆ เข้ากับ Russian State เมื่อประมาณ 1,000 ปีก่อนหน้านั้นเป็น "prisoedinenie" แต่ถ้าชาติอื่นรวมจะถือเป็น "seizure" (Zakhvat) ตัวอย่างเช่นรัสเซียรวม Turkistan ถือเป็น "United" แต่ Victorian England "seized" Egypt.

แดนบางส่วนของ Rostov และหลังจากนั้นก็แสวงหาดินแดนเพิ่มเติมขึ้นเรื่อย ๆ

ดินแดนสำคัญที่สุดที่อิวานต้องการคือ นอฟโกรอด ซึ่งมีเนื้อที่ปกคลุมเกือบหมดภาคเหนือของรัสเซียอิทธิพลทางการเมืองของมอสโคว์เหนือนอฟโกรอด เริ่มขึ้นเมื่อตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 14 เมื่อมอสโคว์ยึดได้ เบลูเชอโร (Beloozero) ซึ่งเท่ากับสามารถตัดนอฟโกรอดออกเป็น 2 ส่วน

มอสโคว์รุกรานนอฟโกรอดเมื่อปี ค.ศ. 1471 นอฟโกรอดเป็นฝ่ายได้เปรียบโดยที่อิวานเองก็มีได้ปรารถนาที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในของนอฟโกรอด

ฐานะของนอฟโกรอดคงเป็นแค่ votchina จนถึงปี ค.ศ. 1477 ผู้แทนจากนอฟโกรอดจึงต้องเข้ามาในมอสโคว์เข้าเฝ้าอิวานในฐานะเป็น "gospodar (a variant of gosudar) แทนที่จะเป็น "gospoden"

2. Eastern Europe on the Accession of Ivan III to the Moscow Throne (1462)

ทางมอสโคว์ไม่พอใจและตัดสินใจยกเลิกสถาบันการปกครองทั้งหมดในนอฟโกรอดรวมทั้งสภา ระฆังที่ใช้เรียกประชุมประชาชนมาหลายศตวรรษ ถูกปลดออก และส่งลงเรือไปมอสโคว์

ถึงประมาณตอนกลางศตวรรษที่ 17 ชาร์ของรัสเซียก็สามารถปกครองดินแดนกว้างใหญ่ที่สุดในโลก กล่าวคือ ระหว่างตอนกลางศตวรรษที่ 16 ถึงตอนปลายศตวรรษที่ 17 รัสเซียปกครองดินแดนถึง 35,000 ก.ม. มีเนื้อที่ประเทศกว้างขวางเทียบเท่าเนื้อที่ของฮอลแลนด์ในปัจจุบัน เป็นเวลาถึง 150 ปีติดต่อกัน ค.ศ. 1600 มอสโคว์มีเนื้อที่เท่ากับดินแดนที่เหลืออยู่ของยุโรป ครึ่งแรกของศตวรรษที่ 17 ก็ยึดได้ไซบีเรีย ทำให้มีเนื้อที่เป็น 2 เท่าของยุโรปจำนวนประชาชนไม่มากนัก ที่มีประชากรมากที่สุดคือ นอพโกรอดและพสกอฟ และเซตโวลกาโอกา มีประชาชนขณะนั้นประมาณ 3 คนต่อ 1 ก.ม. ในบางส่วนที่มีประชากรเบาบางก็จะมีประชากรเป็น 1 คนต่อ 1 ก.ม. ทางตะวันตกมีประชากรประมาณ 20-30 คน ต่อ 1 ก.ม. ทั้งนี้ เพราะว่า เนื้อที่ส่วนใหญ่ของรัสเซียยังคงเป็นป่าดงดิบ อาทิเช่น ระหว่างภูเขา Ural และ Tobolsk เมืองหลวงของไซบีเรียมีเนื้อที่มากกว่า 750 ก.ม. มีประชากรเพียง 10,000 คน ซึ่งจากสภาพดังกล่าวนี้ทำให้ความก้าวหน้าทั้งทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมเป็นไปได้ยากสำหรับฐานะของประชาชนในรัสเซียในขณะนั้นก็คือ kholops กล่าวคือ เป็นทาสของเจ้านคร

การขยายดินแดนของมอสโคว์ประสบความสำเร็จได้อย่างไร คำตอบที่ดีที่สุดก็คือ การที่ผู้ก่อกำเนิดผู้ปกครองมอสโคว์ไว้กับอาณาจักรของพระองค์ ชาร์จะทรงพยายามสร้างอาณาจักรของพระองค์ให้เป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ การจัดการแผ่นดินก็เป็นไปในลักษณะการครอบครองที่ดินส่วนบุคคลแล้วจึงขยายออกเป็นการจัดการปกครองแผ่ไปทั่วเขตยึดครองและรวมเข้าเป็นจักรวรรดิเดียวกัน พอมาถึงขณะนี้ ชาร์ ก็กลายเป็นอัศวิน (seigneur) ประชากรก็กลายเป็น kholopy ของพระองค์ ดินแดนทั้งหมดก็กลายเป็นสมบัติของกษัตริย์ผู้ปกครองรัสเซียก็ทำหน้าที่เป็นจักรกลอันสำคัญที่ทรงเรียกกระตมพลและระคมทรัพย์ากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างชนิดที่กษัตริย์อื่น ๆ ทั่วในยุโรปและเอเชียไม่สามารถทำได้เหมือน

การเปลี่ยนแปลงรัสเซียเข้าสู่ระบบพ่อขุนอุปถัมภ์นั้นกินเวลาถึง 2 ศตวรรษขั้นตอนนั้น เริ่มเมื่อตอนกลางศตวรรษที่ 15 และมาสมบูรณ์ในตอนกลางศตวรรษที่ 17⁵ ซึ่งระหว่างเวลา 2 ศตวรรษนี้มีการก่อความไม่สงบของประชาชนหลายครั้ง กล่าวคือ มีความขัดแย้งระหว่าง

⁵ Ibid., p. 85

รัฐและสังคม ในเมื่อรัฐพยายามที่จะทำตามอุดมการณ์ของตนและฝ่ายหลังพยายามที่จะทำตามความประสงค์ของตนเหมือนกัน

บรรดาเจ้าชายที่อยู่ตามเมืองย่อยนั้นส่วนใหญ่ถือแรงงานทาสเป็นแรงงานสำคัญในอาณาจักร ประชากรถูกกำหนดฝีมือที่ทำงานเพื่อเจ้านายและเจ้าของที่ดินไม่ใช่เพื่อตัวเองทาส (slave) แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. ทาสที่ทำงานด้วยมือ
2. ทาสซึ่งทำงานบริหารหรืองานอื่นที่นายไว้วางใจให้ทำแทน

สำหรับภายนอก princely domain นั้น โครงสร้างของสังคมก็มีแตกต่างออกไป ประชากรส่วนใหญ่มีเสรี ได้แก่พวกโบยาร์และสามัญชนที่สามารถเคลื่อนย้ายไปที่ไหนก็ได้เพื่อหางานที่ดีกว่าทำ หรือไปบุกเบิกป่าดิม หรือดินแดนที่เหมาะสมอื่น ๆ เพียงแต่ต้องเสียภาษีให้เจ้านครของตนเท่านั้น

เมื่อซาร์ต้องการจะขยายเขตการปกครองจึงพยายามยุติการเคลื่อนย้ายประชากร เจ้าของที่ดินทั้งหมดจะต้องไปขึ้นตรงต่ออาชัตรียมอสโคว์ กล่าวคือ ต้องยก votchiny ของตนไปเป็น fiefs ของซาร์

การดำงั้นทำให้ประชากรต้องออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มอาชีพ (occupational)
2. กลุ่มหน้าที่ (functional)

แต่ละกลุ่มต่างก็มีหน้าที่ต่อรัฐ ทำให้คนลำบากที่จะปฏิบัติหน้าที่ทั้ง 2 อย่างให้ได้ สมบูรณ์ เนื่องจากตอนนั้นประชาชนคุ้นเคยอยู่แต่กับบักติวิสัยและระเบียบประเพณีแบบชนบท ที่ดินที่อาจจะได้รับจากการรับมรดก หรือจากบุกเบิกป่าก็ต้องคิดเป็นของราชวงศ์ ที่ดินซึ่งเคยไร้ผู้ปกครองก็ต้องตกมาอยู่ภายใต้ความดูแลของระบบราชการ

การจัดระเบียบครอบครอง ดังที่ได้กล่าวถึงข้างบนนี้แล้ว เจ้าผู้ครองมอสโคว์ก็ยังได้แบ่งชนชั้นของประชากรมอสโคว์ออกเป็น 2 ฐานะ คือ

1. พวกที่อยู่ในกองทัพหรือทำหน้าที่บริหาร ประกอบด้วยชนชั้นที่รับราชการ (sluzhi oe soslovie)

2. ชาวนาช่างฝีมือ พ่อค้า นักล่าสัตว์ ชาวประมง และพวกที่ทำงานฝีมือกลาง
แจ้ง เรียกว่าชนชั้น "tiaglo-bearers"⁶

สองพวกนี้บางทีก็เรียกให้แตกต่างกันว่า "big men" muzhi หรือ liudi และ
"title men" (muzhiki) เพราะในสมัย appanage นั้นพระยังคงถูกแยกออกจากระเบียบ
สังคมตรงกันข้ามกับสรวาาสและยังไม่ต้องเสียภาษีและไม่ต้องรับราชการด้วย

ความแตกต่างระหว่างข้าราชการและสามัญชนนั้นมีความสำคัญมากในประวัติศาสตร์
มัสโควิทรัสเซีย และ Imperial Russia หมายถึง

1. พวกข้าราชการบริหารในพระองค์โดยตรง หรือเป็นพวกเชื้อพระวงศ์ พวกนี้ไม่เรียก
ว่า "nobility" ในความหมายเดียวกับตะวันตก เนื่องจากคนเหล่านี้มิได้มีอภิสิทธิ์เช่นที่พวก
ขุนนางตะวันตกมักจะมีเหนือสามัญชน และอาจจะถูกทอดถอนตำแหน่ง เมื่อใดก็ได้แต่กระนั้นก็ตาม
ในทางวัตถุพวกข้าราชการก็มีสิทธิที่จะผูกขาดเซอร์ฟและที่ดินได้ถึงปี 1861⁷ นั้น ก็อนุญาต
ให้เฉพาะพวกข้าราชการเท่านั้นที่มีสิทธิถือกรรมสิทธิ์ใน เนื้อที่ดินและมีสิทธิใช้แรงงานเซอร์ฟ

2. พวก "little men" หรือ muzhiki เป็นพวกที่ไม่ได้รับสิทธิส่วนบุคคลและ
ไม่ได้ผลกำไรทางเศรษฐกิจ มีหน้าที่ผลิตสินค้าและใช้แรงงานเพื่อกษัตริย์และเป็นผู้รับใช้เท่านั้น
ถึงศตวรรษที่ 16 และ 17 ก็มีกฎหมายห้ามชาวนาละทิ้งที่ดินของตน ห้ามพ่อค้าย้าย
ที่อยู่ พระถูกห้ามสีก ลูกของพระถือเป็นพระด้วย ลูกของข้าราชการเมื่อถึงวัยรุ่นต้องไปจดทะเบียน
ซึ่งจากวิธีการดังกล่าวทำให้ฐานะทางสังคมรัสเซียมัสโควิทนั้นเป็นลักษณะการสืบมรดก

พวกโบยาร์เองก็ไม่มีสิทธิที่จะออกจากที่ดินของตนโดยเฉพาะ ค.ศ. 1370 นั้น มอส
โคว์ห้ามโบยาร์ออกจากที่ดินของตนเมื่อ ค.ศ. 1474 สมัยอิวานที่ 3 ทรงระแวงความภักดีของ
Daniel Kholmskii ซึ่งเป็นผู้ปกครองที่ทรงอำนาจจาก Tver ก็ตกอับ คาเนียลและครอบครัว
สรวาาสานว่าจะไม่ทิ้งมอสโคว์ โบยาร์ อื่น ๆ ก็จะไปมีที่ดินนอกมอสโคว์ไม่ได้

⁶ tiaglo นั้นหมายถึง load of taxes และแรงงานที่ประชาชนเป็นหนี้ (เป็นหนี้ชำระ)

⁷ ปีที่มีการออกกฎหมายปลดปล่อยเซอร์ฟคือสมัยอเล็กซานเดอร์

ในพินัยกรรมของพระองค์ก็กล่าวถึง principality แห่ง Iaroslavl ว่า
"the boyars and boyar sons of Iaroslavl...with their votchiny
and purchased lands must not leave my son, Basil (III) for any-
one anywhere; and from him who leaves, take his land for my son."

ด้วยเหตุนี้ พวกเจ้าของที่เหล่านี้จึงถือเป็นอัตโนมัติว่า จะเป็นเจ้าของที่ดินนอกเขต
มอสโควี่ไม่ได้ และจะต้องอยู่ภายใต้ปกครองของซาร์หรือไม่กี่ข้าราชการบริหารของพระองค์ ถ้าไม่
รับราชการก็ต้องถูกริบที่ดิน พวกเจ้าผู้ครองแคว้นต่าง ๆ เมื่อมารวมกันรัสเซียแล้ว ตัวเองก็รับ
ราชการเป็นทหาร ด้วยวิธีการผนวกดินแดนดังกล่าวนี้มอสโควี่จึงยึดดินแดนต่าง ๆ แล้วปล่อยให้
รัฐบาลท้องถิ่นปกครองตนเองและดูแลโบริอาร์ของตนเองด้วย

ที่ปรากฏชัดในสมัยอิวานที่ 3 นั้นจะไม่มีสิทธิใน votchina นอกจากเจ้าของที่ดิน
จะเป็นที่ในพระองค์ของซาร์ ดังนั้น การเป็นเจ้าของที่ดินจึงมีความหมายดังนี้⁸

1. votchina property ที่สามารถจัดแบ่งระหว่างทายาทหรือสามารถขายได้
ขณะที่ pomestic ขายไม่ได้
2. votchina ของข้าราชการซึ่งตายโดยไม่มีบุตรจะตกอยู่กับโคตรตระกูล(clan)
ส่วน pomestic นั้นจะตกไปเป็นสมบัติของรัฐ
3. ตั้งแต่ตอนกลางศตวรรษที่ 16 โคตรตระกูลมีสิทธิที่จะเรียกที่ดินภายใน 40
vochiny ซึ่งสมาชิกขายไปแก่คนนอกกลับคืนมา

สำหรับระบอบกษัตริย์นั้นดูในสมัยอิวานที่ 3 และเบซิลที่ 3 จัดการตั้งในนอฟโก-
รอดโอนมาเป็นของตัวเอง และแจกจ่ายทั้งหมดบ้าง บางส่วนบ้างเป็น "pomestic" การทำ
ดังนี้ก็ทำให้ดินแดนที่ถือเป็น votchiny ค่อย ๆ ถูกยกไป เมื่อเบซิลที่ 3 สิ้นพระชนม์ (1533)
ยังคงมีเหลืออยู่บ้างในภาคกลางของมัสโควี่ซึ่งเป็นดินแดนเก่าแก่ของต้นราชวงศ์มัสโควี่เป็นดิน
แดนที่ได้มาก่อนสมัย pomestia และดินแดนที่ได้มาผนวกกับดินแดนแม่มัสโควี่นี้ก็ถูกผนวกเข้ามา

⁸ เพื่อป้องกันความสับสนจึงขอสรุปว่าในตอนปลายสมัยมัสโควี่นั้นคำว่า "Vochina" มีความหมาย
รวมที่ดินที่ได้รับจากบิดา บวกกับ Votchiny ซึ่งได้ซื้อหรือได้รับมาจากการทำงานพิเศษอย่างใดอย่างหนึ่ง

มีฐานะเป็น pomestic ทั้งสิ้น คือนอพโกรอด พสกอฟ สโมแลนสก์ เรียซาน และดินแดนอื่นที่
ยึดได้ภายหลังปี ค.ศ. 1477 นับเป็นดินแดนกว้างใหญ่ ที่ถูกคือฐานะเป็น pomestia

ความสำคัญในเรื่องการจัดระบบที่ดินนั้นมองเห็นจุดประสงค์อย่างหนึ่งว่าเพื่อกำจัด
เอกชนมิให้มีกรรมสิทธิ์ครอบครองที่ดินและตราบเท่าที่ดินยังคงมีฐานะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้าง
ฐานะความมั่นคงของรัสเซีย ผลก็คือ ทำให้การผลิตส่วนบุคคลถูกจำกัดโดยสิ้นเชิงข้อสังเกตตรง
นี้ก็คือ รัสเซียก้าวเข้ามาสู่สภาพที่ยุโรปกำลังแก้ไขไปทางตรงกันข้ามคือเป็นสมัยเสื่อมของยุคควัส-
ซ์ภายหลังปี ค.ศ. 1300 (ที่ดิน) fields ทางตะวันตกเปลี่ยนไปเป็นการเริ่มระบบครอบครอง-
เนื่องจากการขยายตัวทางการค้าทำให้ปัจจัยพื้นฐานของความมั่นคงเปลี่ยนไปเป็นการลงทุน มิได้
จำกัดอยู่แค่ที่ดินเหมือนกับในสมัยก่อน พ่อค้าเริ่มมีอำนาจเหนือกษัตริย์แต่ในรัสเซียกษัตริย์กลับมี
อิทธิพลครอบคลุมสังคมกลายเป็นการเชื่อมโยงอำนาจการเมืองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งควบคุม
ผลิตผลภายในชาติเกือบทั้งหมด มีผลทำให้ Muscovite Monarchy นั้นดำเนินการล้มล้าง
สถาบันใกล้เคียงอื่น ๆ โดยเฉพาะในสมัยอิวานที่ 4 นั้นทรงตัดสิ้นชะตากรรมของโบยาร์ที่มีที่ดิน
ผืนใหญ่อยู่ไกลไกลกลางเมืองด้วยการประหารหลายร้อยคน

ในปี ค.ศ. 1564 อิวานทรงจัดแบ่งประเทศออกเป็น 2 ส่วน

1. ครึ่งหนึ่งเรียกว่า Zemshchina คือดินแดนที่เป็นสมบัติเฉพาะของราชาอาณาจักร
2. อีกครึ่งหนึ่งที่เคยเป็นที่สาธารณะ แต่อิวานยึดเอามาเป็นดินแดนส่วนพระองค์

เรียกว่า oprichnina

ในยุคนี้ถือว่ารัสเซียเป็น formalized dyarchy (1564-1572) ทำให้ไม่รู้แน่
นอนว่ามีอะไรเกิดขึ้นบ้างแต่ใน oprichnina นั้นค่อนข้างชัดเจน อิวานค่อยเปลี่ยนนโยบายที่
เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษแบบค่อยเป็นค่อยไป มาเป็นการยึดที่ดินส่วนใหญ่ในอาณาจักร
มาเป็นสมบัติของรัฐ ที่ดินถนนหนทางถูกเปลี่ยนมาเป็นงานภายใต้การจัดการของ oprichniki
พวกโบยาร์ที่โชคดีบางคนก็ได้รับที่ดินที่อยู่ห่างไกลออกไปทดแทน ด้วยวิธีการเดียวกับที่สมัยอิวาน
ที่ 3 ยึดครองนอพโกรอดเพียงแต่เอามาใช้ในเขตที่ดินเก่าของอาณาจักรมัสโควิทและดินแดนที่
ได้แสวงหามาในระยะแรก ตามบันทึกของ S. Platonov กล่าวว่าที่ดินที่ถูกรวมเข้ามาอยู่ใน
oprichnina นั้นส่วนใหญ่ก็คือดินแดนในภาคกลางของอาณาจักร ในขณะที่ Zemshchnina นั้น

เป็นดินแดนส่วนใหญ่ที่ได้รับมาในสมัยการรบของอิวานที่ 3 และ เบซิลที่ 3

Oprichnina นี้ถูกยกเลิกเมื่อประมาณ ค.ศ. 1572 ถึงตอนนั้นพวก oprichniki ก็ถูกลงโทษที่ดินถูกส่งกลับไปเป็นของเจ้าของเดิม ศูนย์กลางแห่งอำนาจของโบยาร์ถูกล้มเลิกในศตวรรษต่อมา แต่ถึงกระนั้นพวกโบยาร์ที่ยังคงสังกัดอยู่ในโคตรตระกูลที่เคยมีชื่อเหล่านั้นก็ยังคงมีอำนาจและอิทธิพลในราชสำนักไม่น้อยเลย โดยเฉพาะ mestnichestvo จะฟังเพื่อหุรหามากในศตวรรษที่ 17 คือหลังสมัยอิวานที่ 4

หลังสมัย oprichnina แล้วกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลก็มีได้มีบทบาทสำคัญอะไรอีกในรัสโควิทส์เซียด้วยการพยายามกำจัดครอบครัวเก่า ๆ votchnina ก็กลายเป็น fief ที่มีความสำคัญมากกว่า pomestic แต่ฐานะยังคงเป็น fiefs ไม่เปลี่ยนแปลง⁹

Gosudarevy sluzhilye Liudi

เป็นกลุ่มประชากรที่ทำหน้าที่รับใช้กษัตริย์ ได้รับสิ่งตอบแทนส่วนใหญ่เป็น votchiny และ Pomestia

อย่างไรก็ดี เรื่อง "Russian fiefs" นั้นยังมีได้เกิดขึ้นในระหว่างสมัยพิวตัลของยุโรปแต่กลับไปเกิดขึ้นในสมัยกษัตริย์ซึ่งพยายามรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางเช่นเดียวกับระบบเซอร์ฟซึ่งในยุโรปตะวันตกนั้นเกิดขึ้นระหว่างสมัยเริ่มความสับสนวุ่นวายเมื่อต้นยุคกลาง (การรุกรานของอารยชน) เมื่อระบบพิวตัลเสื่อมลงระบบเซอร์ฟก็หายไปจากยุโรปตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ เพราะเซอร์ฟกลายเป็นเจ้าของที่ดิน แต่ชาวชนบททั้งที่ดินทำกินของตนกลับไปเป็นเซอร์ฟระหว่างปี ค.ศ. 1550 และ 1650 กล่าวคือ เมื่อกษัตริย์ก็ทรงเปลี่ยนรูปแบบการปกครองแบบแบ่งสรรที่ดินทำกินมาเป็นกษัตริย์สมบูรณาญาสิทธิราชย์เช่นเดียวกับการรับใช้ภาคบังคับสำหรับเจ้าของที่ดินพวกชาวนา และเซอร์ฟนั้นกลายเป็นตัวแทนแห่งภาวะการเปลี่ยนแปลงของรัสเซียเข้าสู่ความเป็นอาณาจักร

⁹ ผลพลอยได้ประการหนึ่งจากการขยายดินแดนที่ดำเนินการระหว่างปี 1477 และ 1572 ก็คือ การทำให้ลักษณะนครที่เป็นเขตปกครองส่วนบุคคลเล็กไปในสมัย Appanage และ Muscovite Russia ตอนต้นเมืองและตลาดการค้าจะถูกสร้างบน private votchiny ที่เป็นของโบยาร์แต่พอถึงระยะนี้จะตกมาเป็นของกษัตริย์หมด

เมื่อปี ค.ศ. 1592 นั้นมอสโคว์ได้ออกประกาศห้ามการเคลื่อนย้ายของชาวนา จุดประสงค์ในการนี้คือ

1. บังคับให้ชาวนาผูกพันอยู่กับที่ทำกินในเขตดินดำและชุมชนการค้า
2. เพื่อผูกมัดชาวนาไว้กับที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์บุคคล

จนถึงตอนกลางศตวรรษที่ 15 ชาวนามอสโคว์เริ่มเรียกร้องสิทธิในการอพยพออกจากที่ดิน เพราะมีเจ้าของที่ดินร้องเรียนว่า ชาวนาชอบทิ้งที่ดินไปในระหว่างฤดูสำคัญคือการเก็บเกี่ยว กษัตริย์จึงออกประกาศกำหนดเวลาที่ชาวนาสามารถเดินทางออกจากที่ดินไปได้ นั่นคือ 1 อาทิตย์ก่อนเวลาและอาทิตย์หลังฤดูใบไม้ร่วงวัน St. George (26 พฤศจิกายน ปฏิทินเก่า หรือ 4-7 ธันวาคม ปฏิทินใหม่) ซึ่งเป็นเวลาที่หมดฤดูการทำนา และต่อมาก็ออกกฎหมาย The Law Code 1497 ใช้บังคับชาวนาทุกดินแดนที่อยู่ภายใต้การปกครองของมอสโคว์

กฎเกณฑ์เคร่งครัดขึ้นตามลำดับเหตุการณ์

1. สมัยยุคครองคาซานและอัสตราคาน เขต black earth belt มากขึ้นซึ่งมีพวกนอแมดครอบครองอยู่มาก พวกชาวนาถือโอกาสทิ้งที่ดินอพยพเข้าไปอยู่ในเขตป่าทางภาคตะวันออก, ตะวันออกเฉียงใต้และทางใต้ทำให้ประชากรทางภาคกลางของมัสโคว์ลดลง

2. เมื่อปี ค.ศ. 1564 อิวานที่ 4 ทรงเริ่มจัดที่ดินที่เรียกว่า "oprichnina" ซึ่งแม้จะมุ่งบังคับที่โบยาร์ทำให้พวกโบยาร์จำนวนมากตกเป็นเหยื่อของการกระทำนี้ แต่ประชากรธรรมดาเองคือพวกที่อยู่ในที่ดินถูกสับเปลี่ยนจากการอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของโบยาร์ไปอยู่ในอำนาจของ oprichniki เพื่อหลีกเลี่ยงความสับสนพวกชาวนาจึงหนีไปยังดินแดนที่ถูกยึดได้ใหม่นี้ จนทำให้ภาคกลางและภาคตะวันตกของรัสเซียซึ่งเคยมีประชากรหนาแน่นกลายเป็นกิ่งเมืองร้าง ไม่มีใครเสียภาษีให้รัฐ ขาดแรงงาน ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการออกกฎหมายดังกล่าว

พวกแรกที่จะถูกผูกมัดเข้ากับที่ดิน คือพวกในเขตดินดำ เริ่มด้วยประกาศเมื่อปี ค.ศ. 1551 พวกชาวนาที่นี้ถูกสั่งห้ามเคลื่อนย้ายทั้งชาวนาและช่างฝีมือ รวมทั้งที่ทำการค้าขายคือชนชั้นกลาง ที่ทำการค้าขายอยู่ในเขตที่จัดให้ซึ่งเรียกว่า posady และคนที่ทำการค้าอยู่ในเขตดังกล่าว ถูกรวมเข้าอยู่ในชุมชนเรียกว่า posadskie obshchiny ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบ

ต่อ tiaglo ของสมาชิกก็พลอยถูกห้ามในศตวรรษที่ 16 นี้คือห้ามเคลื่อนย้ายด้วย จนถึงปี ค.ศ. 1603 แม้วัน St. George ก็มีกฎหมายห้ามเดินทางออกไปพ้นเขต

ฐานะของชาวนา

สรุปว่า "ชาวนานั้นมิได้มีฐานะเป็นเซอร์ฟในที่ดินหรือเป็นเซอร์ฟของคน (เจ้าของที่ดิน) แต่เป็นเซอร์ฟของรัฐ เป็นคนงานของรัฐที่ทำงานอยู่ภายใต้การบริหารงานของเจ้าของที่ดิน"¹⁰

ฐานะของข้ารับใช้ (servitor)

ดูจากข้อความในกฎหมายปี ค.ศ.1497 และ ค.ศ.1550 ว่าพวกนี้จะยินยอมตนเป็นทาส (kholopy) ของขุนนางเพื่อหลีกเลี่ยงการเข้ารับราชการ

ฐานะของพ่อค้าและช่างฝีมือ

ผูกพันอยู่กับอาชีพและสถานที่ (ทำเลการค้า) อยู่แล้ว ปกติจึงไม่ค่อยมีการเคลื่อนย้าย

เมื่อศึกษาฐานะของชนชั้นต่าง ๆ ช่างบนนี้แล้วการเป็นเซอร์ฟของชาวนา (peasant serfdom) จึงเป็นพันธกรณีที่เห็นชัดที่สุดและกว้างที่สุดที่แผ่ไปสร้างพื้นฐานสังคมรัสเซียที่มีลักษณะปิดล้อมตัวเองจนไม่มีโอกาสได้รับเสรีภาพส่วนบุคคลเลย

ซาร์ Tsar

ทรงมีสภาที่ปรึกษาเรียกว่า "Duma" หรือ "Boiare" ('boyar') หรือที่เรียกกันว่า Boyar Duma ซึ่งนักประวัติศาสตร์ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตั้งชื่อให้ แต่แท้ที่จริงสภามีมานานแล้วในลักษณะที่เจ้านครต้องการการปรึกษาผู้อาวุโสแห่ง druzhing ในสมัยที่ทรัพย์สินเป็นของกษัตริย์ (appanage period) สมาชิกคือข้ารับใช้ (servitor) ทำหน้าที่เก็บภาษีและดูแล

¹⁰ Ibid., p. 105

อาณาจักรของเจ้านครที่เรียกว่า "putnye boiare" เมื่อระบอบกษัตริย์แพร่หลายสภาที่ปรึกษาของเจ้าชายใหญ่ (Great Prince) แห่งมอสโกก็มีสมาชิกมากขึ้น ประกอบด้วยพระญาติข้าราชการคนสำคัญและหัวหน้าโคตรตระกูลที่มีลำดับวงศ์ต่อ ๆ กันมา พวกนี้ก็ได้เป็นสมาชิกสภาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 14-16 พวกนี้ก็ได้เป็นขุนนาง (aristocratic)

คริสต์ศตวรรษที่ 17 คนธรรมดาก็ได้เข้ามาเป็นสมาชิกดูมา ผู้ที่กษัตริย์โปรดปรานมากก็ได้รับการแต่งตั้งไม่ใช่ถือตามสายโลหิตอีกต่อไป อย่างไรก็ตาม สภาดูมา ก็มีลักษณะประหลาดที่บางทีก็มีสมาชิกถึง 167 คน บางทีลดเหลือ 2 สมัยประชุมก็ไม่แน่นอน กลายเป็นสถาบันที่อยู่ในอำนาจมืด ไม่ปรากฏว่ามีส่วนในการตัดสินใจใดๆ

ในบางระยะที่กษัตริย์ต้องการความสนับสนุนด้วยการมีที่ดินมากขึ้นก็จะขยายดูมาใหญ่ขึ้นเป็นสภาผู้แทน (Sobor) เหมือน Boyar Duma แต่เป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า Land Assembly หรือ Zemskii sobor สมาชิกก็มีลักษณะคล้าย "ได้รับเชิญ" ไม่ได้มีการเลือกตั้งแต่อย่างใด ได้มีการประชุมกันเมื่อปี ค.ศ. 1549 ในปี 1566 อิวานที่ 4 ก็เรียกประชุมเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาการเงินและเรื่องเกี่ยวกับความยุ่งยากอื่น ๆ เนื่องจากสงครามที่ไม่ประสบผลในลิโวเนีย ยุคทองของสภาผู้แทนก็คือหลังสมัย "ยุ่งยาก" (The Time of Troubles) ค.ศ. 1598-1613 นั่นก็คือเหตุการณ์ในปี ค.ศ. 1613 สภาแห่งดินแดนก็ได้มีบทบาทในการเลือกไมเคิลเป็นกษัตริย์ราชวงศ์โรมานอฟพระองค์แรกและสภาก็ประชุมเรื่อยมาถึง ค.ศ. 1622 ระหว่างปี ค.ศ. 1648-1649 ในสมัยที่มีความยุ่งยากทั่วไปในเมือง สภาแห่งดินแดนก็ถูกขอร้องให้มีการออกกฎหมายใหม่ สภานี้มีประชุมครั้งสุดท้ายเมื่อปี ค.ศ. 1653 แต่หลังจากนั้นสภานี้ก็สูญหายไปจากชีวิตของชาวรัสเซียโดยสิ้นเชิง¹¹

สรุปแล้วสภาดูมา ก็คือสภาที่ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างกษัตริย์และการปกครองส่วนกลาง ส่วนสภาแห่งดินแดนเป็นตัวเชื่อมระหว่างกษัตริย์และท้องถิ่น เมื่อมีการแก้ไขระบบราชการแล้ว สภาทั้งสองก็หมดความสำคัญจนสลายตัวไปในที่สุด

¹¹ นักประวัติศาสตร์รัสเซียได้กล่าวถึงสภาดูมาไว้ง่าย ๆ ว่ามีสภาพเป็น "a tool of absolutism" ชาวรัสเซียถือว่าไปประชุมตามหน้าที่ (duty) ไม่ได้ถือว่าไปเพื่อใช้สิทธิ (right) สมัยประชุมและระยะเวลาการประชุมก็ไม่มีกำหนดแน่นอน

ระบบการสืบมรดกในรัสเซียเปลี่ยนแปลงไปเพราะเหตุใด

เหตุผลที่สำคัญที่สุดก็คือการมีสัมพันธภาพกับยุโรป สิ่งที่ถูกปฏิรูปอันแรกก็คือกองทัพ เพราะว่าเมื่อใดที่ติดต่อกับประเทศตะวันตกแล้วก็เห็นว่าการเลียนแบบตะวันตกเฉพาะทางด้านเทคนิคไม่เพียงพอ กำลังรบก็มีได้กำหนดแค่กำลังทหารเท่านั้น แต่ต้องพุ่งไปถึงการปรับปรุงสังคม เศรษฐกิจด้วย ถ้ากษัตริย์สนับสนุน เพียงพระองค์เดียวก็ไม่เพียงพอแต่ควรจะได้ความสนับสนุนจากประชาชนด้วย และผู้ที่จะดำเนินการเพื่อการเปลี่ยนแปลงนั้นก็คือกษัตริย์ ดังที่พระเจ้าปีเตอร์ได้รับสั่งกับคณะสหายของพระองค์ว่า "เราต้องการยุโรปเพียงแต่ช่วงยี่สิบสามสิบปีเท่านั้น แต่หลังจากนั้นเราต้องเป็นตัวของตัวเอง" ซึ่งอันที่จริงแล้วการที่จะปฏิบัติตามแนวตะวันตกนั้นก็น่าจะรวมถึงอำนาจที่กษัตริย์หวงไว้ คืออำนาจทางการเมืองด้วย แต่ในรัสเซียกลับมองข้ามความจริงข้อนี้ไปทำให้การปฏิรูปที่ไม่สมบูรณ์กลายเป็นการฉีความขัดแย้งไปในสัมพันธภาพระหว่างรัฐและสังคมในรัสเซีย ด้วยเหตุผลเพื่ออำนาจและเกียรติคุณของชาติ ประชาชนก็ได้รับการส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาและสร้างฐานะความมั่งคั่งให้มีจิตใจยอมรับงานส่วนรวม โดยรัฐก็จะให้สวัสดิการดีขึ้นถาวรกระทำดังนี้เท่ากับเป็นการประสานระบอบการปกครองแบบ Paternalistic กับแนวนิยมตะวันตกแต่ประชาชนกลับมิได้มีส่วนร่วมในการร่างกฎหมาย หรือแสดงความคิดเห็นใดๆ ช้าบางครั้งยังมีตัวกฎหมายที่ลงโทษอย่างรุนแรงด้วย อันนี้เองคือสาเหตุสำคัญของความตึงเครียดที่เกิดขึ้นภายหลังสมัยประวัติศาสตร์เพทรินรัสเซีย (Petrine Russian) ระบบเก่าถูกทอดทิ้งไปไปหาสิ่งซึ่งครั้งเก่าครั้งใหม่ และการจัดการอย่างนี้เองที่เท่ากับปลดปล่อยอำนาจของกษัตริย์รัสเซียซึ่งครั้งหนึ่งได้ใช้อำนาจอย่างเต็มที่โดยไม่ต้องตอบแทนประชาชนด้วยผลประโยชน์ใดๆ อาทิ เช่นการจัดระบอบการปกครองแบบ เสรีนิยมหรือประชาธิปไตย

ผลพลอยได้รับจากนี้มากที่สุดก็คือการผูกเรือนของอำนาจกษัตริย์ ซึ่งโดยเฉพาะในรัสเซียนั้นคือ เป็นที่มาของอำนาจทางกฎหมายและการกระจายอำนาจการเมืองโดยทั่วไปเพื่อที่จะหันเหความสนใจของพวกปัญญาชนจากการเมือง กษัตริย์ก็จะจัดสนองความต้องการทางวัตถุให้ เช่นในสมัยแคธรินมหาราชินีแบ่งอาณาจักรออกเป็น 2 ส่วน สำหรับข้าราชการ (service class) คือ dvorians landowner และ bureaucrats แต่ละ class มีสิทธิครอบครองดินแดนได้นานเท่าที่ยังสามารถส่งเสียภาษีและเกณฑ์คนมาถวายกษัตริย์ แต่ต้องงดเว้นการเข้าไปยุ่ง

เกี่ยวกับการเมือง กษัตริย์มีอำนาจทุกอย่างซึ่งถ้าจะเปรียบก็เสมือนทรงเป็นต้น เจริญที่ทรงอำนาจ บังคับบัญชาลูกเรือและผู้โดยสารทุกอย่าง แต่จะมีความรู้เกี่ยวกับระบบต่าง ๆ ของเรือน้อยมาก

ถ้าเปรียบเทียบระบอบกษัตริย์ของรัสเซียกับยุโรป เมื่อสมัยเริ่มต้นยุคใหม่แล้วก็จะ เห็นว่าการสถาปนาระบอบกษัตริย์ในรัสเซียกระทำขึ้นเพื่อผลของสงคราม ทรัพยากรหลักของชาติ ถูกนำมาใช้เพื่อจุดประสงค์ทางทหาร เมื่อเราพูดว่าในครั้งที่ 2 ของศตวรรษที่ 17 67 เปอร์-เซ็นต์ของ tiaglo people จะอาศัยอยู่บนที่ดินที่จัดสรรให้นั้นก็หมายความว่า 2 ใน 3 ของ แรงงานชาตินำไปใช้ในการ "สนับสนุน" หรือเลี้ยงดูทหารรวมทั้งเงินและภาษีกษัตริย์ได้รับก็นำ มาใช้เพื่อจุดประสงค์ทางทหารทั้งสิ้น

ระหว่างศตวรรษที่ 17 กองทหารของรัสเซียเน้นพึ่งความสำคัญไปที่ทหารม้า นำโดย boyars และ dvoriane มีกำลังสนับสนุนคือพวกสามัญชนที่ทำหน้าที่เป็นทหารราบสัดส่วนของ ทหารม้ากับทหารราบคือ 1 ต่อ ทหารราบนั้นก็ใช้อาวุธอย่างดีในสมัยมอสโกวันนั้นกองทหารจะได้อรับการปลดปล่อยในฤดูใบไม้ร่วงและกลับมารวมกันอีกครั้งหนึ่งในฤดูใบไม้ผลิ การเข้ามารับราชการทหารก็ต้องแจ่งถึงอาวุธที่ตนต้องการจะใช้ด้วย มีปืนทุกชนิด มีขวาน หอก และธนู ไม่มีการจัดหมวดหมู่ที่แน่นอน รวมทั้งไม่มีการกำหนดยุทธศาสตร์ด้วยกองทหารม้าส่วนใหญ่จะแบ่งเป็น 5 กองมีทหารราบติดตามด้วยการเดินทางเข้าสู่สนามรบด้วยการใช้อาณัติสัญญาณและรูปแบบตัวใครตัวมัน การรบแบบนี้เลียนแบบมาจากพวกคาซาร์ซึ่งก็เหมาะสมกับเวลารบกับพวกคาซาร์เท่านั้นด้วย เวลาไปรบทหารรัสเซียก็จะมีเพียงถุงข้าวโอ๊ตกับเนื้อเค็ม 2-3 ปอนด์ เมื่อต้องมารบกับประเทศ มหาอำนาจอื่น ๆ เช่น โปแลนด์ จักรวรรดิ ออตโตมันและสวีเดน กองทัพรุสเซียจึงอยู่ในฐานะ เสียเปรียบอย่างเทียบชั้นไม่ได้ บทเรียนอันนี้เป็นบทเรียนสำคัญที่อิวานที่ 4 ทรงได้รับเมื่อปี ค.ศ. 1558 ภายหลังรบชนะพวกคาซาร์มาใหม่ ๆ ก็เตรียมบุกตะวันตกรบกับโปแลนด์และสวีเดน เพื่อแย่งชิงลิโวเนีย การณ์ก็ปรากฏว่าอิวานไม่เพียงแต่รบแพ้เท่านั้น แต่ยังต้องเสียเมืองสำคัญ ๆ ของตนเองอีกด้วยและกองทัพรุสเซียไม่เคยทำการรบได้ทีเลยตลอดสมัยที่เรียกว่า "สมัยยุ่งยาก" (Time of Trouble) ค.ศ. 1598-1613

จุดอ่อนของกองทัพรัสเซียโดยสรุปคือ

1. ขาดการปรับปรุงความรู้เกี่ยวกับยุทธศาสตร์ ในศตวรรษที่ 16 และศตวรรษที่ 17 นั้นชาวยุโรปได้พัฒนาแบบแผนของ "scientific warfare" ซึ่งทำให้สงครามกลายเป็นอาชีพอย่างหนึ่งที่พ่อค้าก้าวเข้ามามีส่วนร่วมในการรบด้วย การประดิษฐ์หินระเบิดเพลิงและดาบปลายปืน ซึ่งทำให้พวกทหารหอกที่เคยมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นกำลังหนุนทหารที่ใช้อาวุธเป็นดาบ สิลาลดความสำคัญ ทางตะวันตกทหารราบก็มีความสำคัญแทนที่ทหารม้ากลายเป็นหน่วยที่มีความสำคัญที่สุดไป

2. กองทหาร Streltsy นั้นมีฐานะเป็นทหารราบอยู่แล้วทำหน้าที่พิทักษ์ซาร์และป้องกันบ่อนค้าขายในเมือง แต่พวกนี้จะขาดความรู้เรื่องการจัดรีวขบวนและยุทธวิธีรบ เพราะระหว่างพักรบแทนที่จะมีเวลาสำหรับฝึก ก็จะต้องหาเลี้ยงครอบครัวด้วยการค้าขาย หลังสมัย "ยุ่งยาก" จึงได้มีการนำทหารต่างประเทศมาสอนชาวรัสเซียระหว่างปี 1631-1633 กองกำลังของรัสเซียก็ได้รับการจัดระเบียบใหม่ (ส่วนใหญ่เป็นชาวตะวันตก) มีกองทหารม้าตามแบบเก่า ส่งไปรบเพื่อยึดสโมเลนสค์จากโพลซึ่งสงครามนี้สิ้นสุดลงโดยรัสเซียเป็นฝ่ายแพ้ ถึงอย่างนั้นก็ยังมิได้มีการแก้ไขอย่างใด เนื่องจากชาวนาและสามัญชนของรัสเซียส่วนใหญ่ก็ยังผูกพันอยู่กับการรับใช้พวกชนชั้นสูงจนทำให้มีเวลาพอที่จะมาฝึกฝนยุทธวิธีใหม่ ๆ ตามแบบตะวันตก

มาถึงตอนนี้ก็อาจจะมีคำถามว่าทำไมในตอนปลายศตวรรษที่ 17 นั้น รัสเซียควรมีการปรับปรุงกองทัพใหม่ ก็เพราะว่ารัสเซียเป็นประเทศที่มีเนื้อที่กว้างใหญ่ที่สุด เมื่อมองดูฝรั่งเศสในสมัยกษัตริย์ราชวงศ์บูร์บองหรือสวีเดนคือราชวงศ์ Vasas ก็จะทำให้มองเห็นว่าประเทศต่าง ๆ มีการแข่งขันกันทางทหาร ทำให้ศตวรรษนี้เป็นศตวรรษแห่งการเพิ่มอำนาจทางทหาร รัสเซียขณะนั้นก็ได้มีการติดต่อกับตะวันตกอยู่จึงหนีไม่พ้นสปีริตของเวลานั้น

อย่างไรก็ดี ภายหลังสมัยการปรับปรุงทางทหารของปีเตอร์มหาราชแล้ว เมื่อปีเตอร์สิ้นพระชนม์ลงก็ปรากฏว่ารัสเซียมีกำลังกองทัพถึง 210,000 คน และมีทหารกองหนุน (supplementary troop) ถึง 110,000 คน (ส่วนใหญ่เป็นพวก Cossacks) และชาวต่างประเทศ) และมีทหารเรือ 24,000 คน ในขณะที่จำนวนประชากรของรัสเซียขณะนั้นคือ 12 ถึง 13 ล้านคน

เพื่อให้การปรับปรุงทางทหารประสบผลสำเร็จ ปีเตอร์ต้องฟื้นฟูไปพร้อมด้วยการปรับปรุงทางการทหาร ก็คือการเงิน การบริหารประเทศ และโครงสร้างทางสังคม รวมทั้งต้องเปลี่ยนสภาพชีวิตเศรษฐกิจและวัฒนธรรมไปพร้อมกันด้วย ข้อสังเกตทางเศรษฐกิจที่ทรงกระทำและกล่าวถึงในที่นี้ก็คือการยกเลิกภาษีปลีทย่อยหันมาใช้ภาษีเดี่ยว (single tax หรือ soul tax) เก็บจากผู้ชายมีอายุเท่านั้น¹²

¹² *Ibid.*, pp.5-121

สรุปท้ายบทที่ 5

- 5.1 ความแตกต่างระหว่างระบบฟิวดัลในยุโรปตะวันตกกับระบบเจ้าผู้ครองแคว้นในรัสเซียคือ การที่ในยุโรปนั้นแม้จะมีการแบ่งอำนาจกันปกครองแต่ก็มีกษัตริย์พระองค์หนึ่งทรงรวบรวมอำนาจการปกครองไว้ได้ แต่ในรัสเซียนั้น Grand Prince จะมีศัตรูทั้งเจ้าชายจากแคว้นต่าง ๆ และพระในศาสนาที่ทำตัวเป็นคู่แข่งด้วย
- 5.2 รัสเซียเพิ่มจะมีพัฒนาการทางการเมืองแบบเดียวกับยุโรปตะวันตกในสมัยมัสโควิท
- 5.3 เหตุผลที่มองโกลมิได้มั่งมีศรีครองประเทศรัสเซียทั้งหมดโดยตรงก็เพราะดินแดนรัสเซียมิได้มั่งคั่งแต่ประการใด
- 5.4 อีวานที่ 1 (Galita) ใช้วิธีการขยายดินแดนเพิ่มเติมด้วยการตั้งตนเป็นสื่อกลางระหว่างมองโกลและแคว้นอื่น ๆ ของรัสเซีย ในที่สุดได้เป็นผู้เก็บภาษีแคว้นต่าง ๆ ส่งต่อมองโกล
- 5.5 มอสโกมีฐานะเป็น "Pax Mongolica" ย้ายเมืองหลวงจากวลาดีมีร์มาอมสโกว์ทำให้มอสโกมีฐานะเป็น "Holy City" ด้วย
- 5.6 การแก้ไขปัญหาเรื่องการแข่งขันแย่งราชบัลลังก์กันระหว่างเจ้าต่าง ๆ ก็คือการแบ่งที่ดินให้โอรสองค์โตมากกว่าโอรสองค์อื่น ๆ มีผลพลอยได้อื่น ๆ คือทำให้ที่ดินไม่ถูกแบ่งกระจายกระจัดกระจายไปมาก
- 5.7 การมีชัยของคมิทร์แห่งมอสโกที่กูลิโคโว ค.ศ. 1380 ทำให้รัสเซียภูมิใจในฐานะที่เคยรบชนะมองโกล ต่อมาเตอร์กัโจมตีซาราย ทำให้อาณาจักรมองโกลแตกแยกในปี ค.ศ. 1480 มอสโกก็สามารถยกเลิกการส่งเครื่องบรรณาการไปถวายข่านได้
- 5.8 ค.ศ. 1453 เมื่ออาณาจักรโรมันตะวันออกล่ม มอสโกก็กลับมีฐานะเป็นโรมที่สาม เจ้ามอสโกก็กลายเป็นผู้มีฐานะที่ต้องรับผิดชอบต่อออร์โธดอกส์ทั้งหมดในปี ค.ศ. 1561 ถึงในสมัยอีวานที่ 4 สถาปนาตนเองเป็น "tsar of All Rus" เมื่อปี ค.ศ. 1547

ตัวอย่างคำถาม

1. จงกล่าวโดยสรุปถึงวิธีการสร้างอำนาจของมอสโคว์ในสมัยการปกครองของมองโกล
2. จงสังเกตลักษณะความแตกต่างระหว่างสภาตุมาของรัสเซียและสภาผู้แทนของยุโรปว่ามีลักษณะและพัฒนาการเหมือนและแตกต่างกันอย่างไร
3. ได้มีประกาศสำคัญในปี ค.ศ. 1592 คือการห้ามการโยกย้ายของชาวนา นักศึกษามีความเห็นว่าการประกาศดังกล่าวได้มีผลดีและผลเสียแก่รัสเซียในสมัยต่อมาอย่างไร
4. จงกล่าวถึงสาเหตุและผลของความเสื่อมของคิวานรัสเซีย